

اخلاق زیستی

تعاملی میان فلسفه و الهیات

گفتگو با دکتر سید مصطفی محقق داماد

نظیر اعلامیه زمین در سال ۱۹۹۲ در ریودوژانیرو، عقد معاهده‌ها نظیر معاهده کاهش گازهای گلخانه‌ای کیوتو، و یا برگزاری گردهمایی‌ها برای تصمیم‌گیری نظیر نشست سران رهبران در مقر سازمان ملل متحد در سال ۲۰۰۰ و یا معاهده حفظ تنوع زیستی در بهار سال ۱۹۹۳ کرده‌اند.

با این مواردی که شما اشاره کردید می‌بایست بر این نکته نیز تاکید کرد که اساساً حصول امنیت اجتماعی فقط بر مبنای پیمان‌های سیاسی، خیالی باطل است زیرا، جوهره صلح و وحدت، چکیده یک امر درونی است که با مفاهیم روحانی و معتقدات معنوی، تقویت می‌شود. اصول انسانی و روحانی، محیط مساعدی را می‌آفریند که به موجب آن، راه‌های عملی برای حل مشکل، مکشوف تر و اجرائی آسان تر می‌شود.

● البته اگر قرار باشد هشدارهای زیست محیطی فقط در کنفرانس‌ها ابراد شوند، دستیابی به زندگی پایدار هرگز میسر نخواهد شد. موفقیت در گرو توان و شهود. باید بازگشت به اصول و ریشه‌ها انجام شود. این به معنای تفکر مجدد درباره بدیهیات فرهنگ غرب می‌باشد. رابطه انسان و محیط زیست باید مجدداً مورد بررسی قرار گیرد و رابطه‌ای خیرخواهانه و هماهنگ با محیط زیست، پایه‌ریزی شود.

تجارت جهان، جوامع مذهبی و مردم سراسر گیتی، از همه می‌خواهند تا به وظیفه مبرم متوقف ساختن تباهی زیست محیطی زمین بپیوندند. در ادبیات نیمه قرن بیستم به بعد چنین مطرح می‌شود که مشکلات زیست محیطی که به دست انسان به وجود آمده است، تماماً نمی‌تواند با بکارگیری فناوری صرف، حل شوند. تغییرات در رفتار انسان مورد نیاز است و اهمیت این موضوع تا حدی است که گفته می‌شود سمت و سوی علوم زیست محیطی از علوم محیطی و فیزیکی به سمت علوم رفتاری در حال تغییر و انتقال است. اینکه ما چگونه به محیط زیست ارزش می‌دهیم، تعیین کننده این است که نقش و عملکرد خود را در زمین چگونه می‌بینیم و برای به اشتراک گذاردن این منابع با دیگران، چگونه انتخاب می‌کنیم. همچنین، چگونگی ارزش گذاری ما به محیط زیست تعیین کننده زیانته است که برای تشریح تعامل بین خود با محیط زیست و با دیگران در ارتباط با محیط زیست، بکار می‌بریم. بنابراین، به مجموعه مقررات رفتاری برپایه اخلاقیات زیست محیطی، نیاز است و رابطه بین انسان و طبیعت باید مجدداً مورد بررسی قرار گیرد.

آقای محقق داماد، به نظر عده‌ای، رفع بحران‌های زیست محیطی در مذهب و فرهنگ قرار دارد نظر شما چیست؟

● حل مشکلات زیست محیطی موجود نمی‌تواند در رشد فناوری‌های بهتر یا روش‌های علمی بهبود یافته، پیدا شود. باید بازگشت به اصول و ریشه‌ها انجام شود. این به معنای تفکر مجدد درباره بدیهیات فرهنگ غرب می‌باشد. رابطه انسان و محیط زیست باید مجدداً مورد بررسی قرار گیرد و هماهنگ با محیط زیست، پایه‌ریزی شود. از این رو می‌توان بیان کرد که درک و شناخت اخلاقیات برای درک و شناخت بحران‌هایی که جامعه امروز را رنج می‌دهد، ضروری است و اغلب دانشمندان و بسیاری از متخصصان محیط زیست، حفاظت محیط زیست را یک مسئله اخلاقی مهم می‌دانند. اما همینطور که بنسبت بیان می‌دارد، در مورد علت اصلی تخریب و تباهی محیط زیست، آنجا که به ریشه‌های آن در رفتار و شیوه نگرش ما به طبیعت باز می‌گردد، نظرات و نوشته‌ها بسیار اندک است.

اما باید پذیرفت که ریشه‌های تاریخی بحران محیط زیست، دیدگاه‌های فلسفی،

جناب استاد محقق داماد، موضوع گفتگوی ما اخلاق زیست محیطی در معرفت دینی است. بحران‌های زیست محیطی فکر بشر امروز را به خود مشغول ساخته و به صراحت می‌توان گفت که بالاترین دل مشغولی انسان عصر حاضر مشکلات طبیعت و محیط زیست آدمی است. فساد که بشر به دست خویش در زمین فراهم آورده و زندگی خود را در معرض هلاکت و نابودی قرار داده آرامش جسم و جان را از وی سلب کرده است. در این راستا همه روز، در گوشه و کنار جهان اجلاس‌ها و کنفرانس‌های علمی تشکیل می‌گردد و در مورد علل پیدایش، عوامل به وجود آورنده پدیده‌های فاجعه آمیز طبیعی و راه حل نجات و رهائی از این تنگنای وحشتناک و مسائل مربوط به آن، مطالعه و پژوهش انجام می‌گیرد. سؤال من از شما این است که آیا می‌توان برای وضعیت زیستی، موضعی اخلاقی و حتی فلسفی اتخاذ نمود؟

● اجازه دهید در ابتدا به موردی اشاره کنم. بی‌گمان مهمترین روش برای تحقیق و پژوهش در این خصوص آن است که باید نخست از مطالعه مقوله هستی طبیعت آغاز کرد و منشأ وجودی اجزاء آن را شناخت و روابط میان آن‌ها را مورد ارزیابی قرار داد و تنها از این راه است که می‌توان پایه اندیشه‌ای منطقی نسبت به جهان و زندگی بنیان نهاد و بای بردن به قوانین تکوینی حاکم بر کل طبیعت، سیاستی مدبرانه برای زندگی در جهان هستی و بهره‌مندی عقلانی از مواهب طبیعت تدوین نمود. جای شک نیست که حقیقت هستی، رازی است که خلائق را توان و یاری گشودن آن نیست لیکن می‌توان با بهره‌مندی از استنباطات فلاسفه و دانشمندان و عرفا به ویژه فلاسفه و دانشمندان اسلامی که به نظر می‌رسد به گونه‌ای شایسته، با بهره‌مندی از آیات قرآن و معارف اسلامی و اصول عقل نظری بهترین نظریه‌ها را در مورد هستی و طبیعت ابراز داشته‌اند، گامی به سوی شناخت محیط زیست و طبیعت و علل پیدایش بحران و راه‌هایی از آن گامی برداشت.

بحران زیست محیطی در جهان امروز، در حقیقت یک بحران اخلاقی است و راه حلی اخلاقی می‌طلبد و تلاش برای دستیابی به اصولی اخلاقی که تنظیم کننده نحوه

دخالت بشر در محیط زیست باشد، امر تازه‌ای نیست و مساعی عدیده‌ای همواره متوجه این امر بوده است، بخصوص، از زمانی که در دهه ۱۹۶۰ بحران محیط زیست به شکل حادتری بروز نموده است. کنفرانس سازمان ملل متحد، در خصوص محیط زیست آدمی که در ژوئن سال ۱۹۷۲ بر پا گردیده، زمینه‌های تحقیق و تنظیم امور در این راستا را بنیاد نهاد. امروزه، افراد حقیقی و حقوقی مختلف، در سطح بین‌المللی، منطقه‌ای و ملی، برای حفاظت از محیط زیست و منابع طبیعی به فعالیت می‌پردازند که دربرگیرنده مجامع بین‌المللی، دولت‌ها، تشکل‌های مردمی و مراکز دانشگاهی است. مجامع بین‌المللی تلاش‌های خود را معطوف به صدور اعلامیه‌ها

